МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Методичні вказівки до виконання курсової роботи з дисципліни ”Фінансовий аналіз”
для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»
галузі знань 07 – «Управління та адміністрування»
спеціальності 072 – Фінанси, банківська справа та страхування
всіх форм навчання

Затверджено
на засіданні кафедри фінансів,
банківської справи та
страхування
Протокол № 6 від 28.10.2019 р.

ЧНТУ 2019

Аналіз фінансового стану підприємства. Методичні вказівки до виконання курсової роботи з дисципліни «Фінансовий аналіз» для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» галузі знань 07 – «Управління та адміністрування» спеціальності 072 – Фінанси, банківська справа та страхуваннявсіх форм навчання / Укл. О.В. Шишкіна, О.М. Кальченко,О.М. Парубець, – Чернігів: ЧНТУ, 2019. – 48 с.

Укладачі: Шишкіна Олена Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент
Кальченко Ольга Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент
Парубець Олена Миколаївна, доктор економічних наук, професор

Відповідальний за випуск: Дубина Максим Вікторович, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, доктор економічних наук, професор

Рецензент: Панченко О.І., кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Чернігівського національного технологічного університету

ЗМІСТ

Вступ ……. 5

1 Загальні вимоги та структура курсової роботи …….. 6

2 Рекомендації щодо виконання основних розділів курсової роботи…….. 7

2.1 Характеристика майнового стану підприємства та джерел його формування ……... 7

2.2 Аналіз фінансової стійкості …….. 17

2.3 Аналіз ліквідності …….. 24

2.4 Аналіз прибутку та рентабельності ……..….. 30

2.5 Оцінка ділової активності підприємства ……... 36

3 Висновки …… 40

Рекомендована література ……..… 43

ВСТУП

Розвиток ринкових відносин в Україні обумовлює пріоритетне місце в бізнесі фінансового управління, складовою частиною якого є аналіз фінансового стану підприємств. У сучасних умовах кожний господарюючий суб'єкт незалежно від виду основної діяльності і форми власності повинен реально оцінювати не тільки власний фінансовий стан, а й фінансовий стан потенційних партнерів.

Практично всі партнери підприємства, власники, органи державного контролю та інші суб'єкти економіки використовують результати фінансового аналізу для прийняття рішень по оптимізації своїх інтересів, при цьому якість рішень, що застосовуються, безпосередньо залежить від якості попередньо виконаного фінансового аналізу.

Вивчення дисципліни "Фінансовий аналіз" передбачає засвоєння студентами способів, методів і інструментів аналізу, фінансових концепцій з точки зору прийняття рішень для ефективного використання засобів підприємства, залучення фінансових ресурсів на вигідних умовах.

Метою фінансового аналізу є оцінка фінансового стану підприємства в попередньому періоді, який відображений в фінансовій звітності та оцінка майбутнього потенціалу підприємства. У процесі аналізу виявляються причини і фактори, які позитивно і негативно впливають на життєдіяльність підприємства, а по результатам аналізу формується комплекс заходів спрямований на поліпшення існуючого становища. Саме результати аналізу дозволяють визначити способи поліпшення фінансового стану підприємства в конкретний період його діяльності.

Виконання курсової роботи з дисципліни "Фінансовий аналіз" націлено на закріплення і поглиблення знань з даного курсу; формування практичних навичок проведення аналізу і розробку обґрунтованих пропозицій щодо підвищення ефективності виробничо-фінансової діяльності підприємства.

Методичні вказівки вміщують загальні вимоги і орієнтовну структуру курсової роботи, основні теоретичні відомості за кожним розділом курсової роботи, перелік завдань, які обов'язково повинні бути виконані студентом та рекомендовану літературу, котра дозволить ґрунтовніше з'ясувати основні теоретичні й практичні основи фінансового аналізу.

1 ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ТА СТРУКТУРА КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова робота виконується на базі фінансової звітності реального підприємства. Бажано, щоб це підприємство стало об’єктом дослідження дипломної роботи студента.

Основна вимога до курсової роботи полягає у всебічному і глибокому аналізі фінансового стану підприємства, що досліджується на основі засвоєння студентом нормативних актів, правової основи підприємницької діяльності, узагальненням вітчизняних і зарубіжних методик аналізу.

Вихідні дані слід аналізувати за останній звітний період в розрізі наступних форм фінансової звітності:

- баланс (Звіт про фінансовий стан) (форма №1);
- звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (форма №2);
- звіт про рух грошових коштів (форма №3, 3-н);
- примітки до звітів.

Важливо показати вміння самостійно робити правильні висновки на основі вивченої літератури, зібраного, опрацьованого й узагальненого конкретного матеріалу.

Курсова робота повинна мати такі *основні розділи*:

Вступ.

1. Характеристика майнового стану підприємства та джерел його формування.
2. Аналіз фінансової стійкості.
3. Аналіз ліквідності.
4. Аналіз прибутку та рентабельності.
5. Оцінка ділової активності.

Висновки.

Список використаної літератури.

Додатки.

Курсова робота повинна бути оформлена згідно з діючими стандартами.

Студент повинен здати роботу викладачу на перевірку у встановлені строки.

Захист курсової роботи відбувається відповідно до графіку, встановленого викладачем, після перевірки роботи і наявності позитивної рецензії.

2РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ ОСНОВНИХ РОЗДІЛІВ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Вступ

У вступі до курсової роботи обґрунтовується актуальність аналізу фінансового стану підприємства в сучасних умовах господарювання, визначається роль і місце фінансового аналізу на підприємстві, що досліджується.

Визначається мета роботи, предмет і об’єкт дослідження, завдання, які мають бути виконані; зазначаються методи і прийоми, що використовуються в курсовій роботі; встановлюються інформаційні джерела дослідження.

2.1 Характеристика майнового стану підприємства та джерел його формування

Необхідні теоретичні відомості

Сукупність економічних ресурсів, які є в розпорядженні підприємства та які забезпечують отримання прибутку в разі їх корисного використання складають майно підприємства або його активи.

Активи підприємства поділяють на оборотні і необоротні. *Оборотні* – грошові кошти і їх еквіваленти, які необмежені в використанні, а також інші активи, призначені для реалізації і споживання на протязі операційного циклу або на протязі 12 місяців з дати балансу. Активи, що не є оборотними, класифікують як *необоротні*.

Майно підприємства **–** це сума всіх активів, тобто сума балансу, що постійно змінюється як в динаміці, так і в структурі під впливом фінансово-господарської діяльності, відображає галузеву приналежність підприємства.

Аналіз фінансового стану безпосередньо по балансу досить важкий і часто малоефективний, бо передбачає розрахунок великої кількості показників, що заважає дослідити головні тенденції в зміні фінансового стану підприємства. Тому в більшості випадків дослідження проводиться за допомогою порівняльного аналітичного балансу, який будується шляхом об’єднання окремих статей балансу (в залежності від потреб аналітика) і доповнюється показниками структури (таблиця 2.1).

Для наглядного відображення структури і динаміки фінансового стану підприємства можна використати стовпчикові діаграми, які будуються на основі порівняльного аналітичного балансу (рисунок 2.1).

Актив балансу вміщує відомості про розміщення капіталу, що є в розпорядженні підприємства, тобто про вкладання в конкретне майно, матеріальні цінності, залишки вільних грошових коштів і т. ін.

Таблиця 2.1 – Схема побудови порівняльного аналітичного балансу

Найменування статей	Код строки	На початок звітного періоду		На кінець звітного періоду		Зміни		
		Абсолютні величини	Відносні величини	Абсолютні величини	Відносні величини	В абсолютних величинах	В структурі	Темпи росту, %
1	2	3	4	5	6	7	8=6-4	9
АКТИВ								
Ai		$А_0$	$\frac{А_0}{Б_0}*100\%$	$А_1$	$\frac{А_1}{Б_1}*100\%$	$\Delta А = А_1 - А_0$	$\left(\frac{А_1}{Б_1} - \frac{А_0}{Б_0}\right)*100\%$	$\frac{А_1}{А_0}*100\%$
…								
Aj								
Баланс (Б)		**$Б_0$**	100	$Б_1$	100	$\Delta Б = Б_1 - Б_0$	0	$\frac{Б_1}{Б_0}*100\%$
ПАСИВ								
Пi		$П_0$	$\frac{П_0}{Б_0}*100\%$	$П_1$	$\frac{П_1}{Б_1}*100\%$	$\Delta П = П_1 - П_0$	$\left(\frac{П_1}{Б_1} - \frac{П_0}{Б_0}\right)*100\%$	$\frac{П_1}{П_0}*100\%$
…								
Пj								
Баланс (Б)		**$Б_0$**	100	$Б_1$	100	$\Delta Б = Б_1 - Б_0$	0	$\frac{Б_1}{Б_0}*100\%$

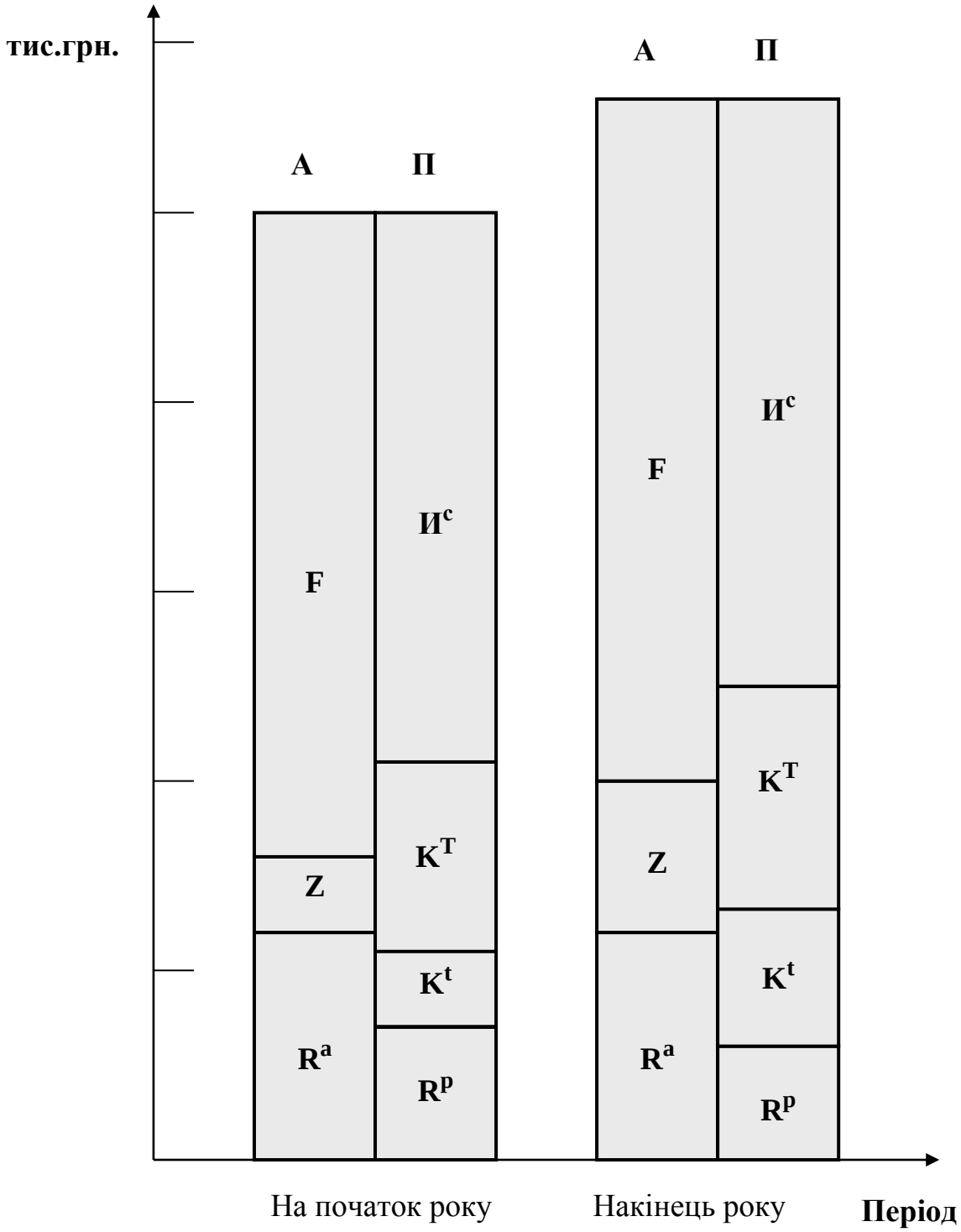

F – основні засоби та інші необоротні активи ($А_{1095}$+$А_{1200}$);
Z – запаси і витрати ($А_{1100}$+$А_{1110}$+$А_{1170}$+$А_{1190}$);
$\mathbf{R^a}$– грошові кошти, розрахунки та інші активи ($А_{1120}$+...+$А_{1165}$);
$\mathbf{И^c}$– джерела власних коштів ($П_{1495}$);
$\mathbf{K^T}$– довгострокові зобов'язання і забезпечення ($П_{1595}$) ;
$\mathbf{K^t}$– короткострокові кредити ($П_{1600}$+$П_{1610}$);
$\mathbf{R^p}$– кредиторська заборгованість та інші короткострокові пасиви ($П_{1695}$ – $П_{1600}$ –$П_{1610}$+ $П_{1700}$).

Рисунок 2.1 – Діаграма фінансового стану підприємства

Необхідно проаналізувати за рахунок яких активів відбулося збільшення або зменшення вартості майна (рисунок. 2.2):

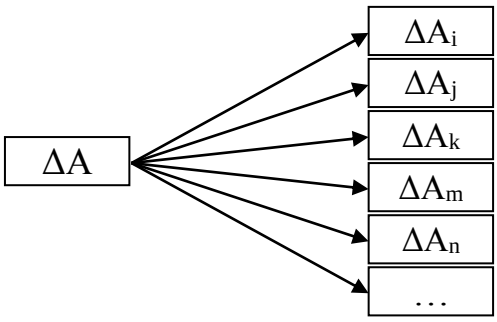

Рисунок 2.2 – Складові зміни вартості майна підприємства

Аналогічно, слід проаналізувати за рахунок яких факторів відбулися зміни в пасивах підприємства (рисунок 2.3):

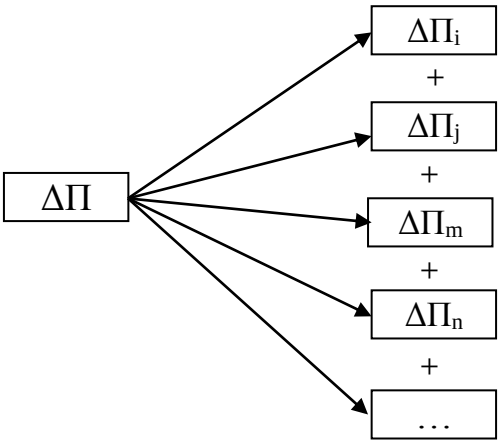

Рисунок 2.3 – Складові зміни вартості джерел формування майна підприємства

Для аналізу складу та джерел формування майна підприємства необхідно застосувати матричний баланс (таблиця 2.2).

Матричний баланс **–** це проста форма поєднання різнорідних, але взаємопов'язаних економічних явищ. Баланс підприємства подається як матриця, рядки якої – це статті активу, графи – статті пасиву.

Етапи складання балансу:

1) вибір розміру матриці;

2) заповнення підсумкових рядків та граф (тобто периметру матриці), при цьому перевірка заповнення за допомогою клітинки "Баланс";

Таблиця 2.2 – Схема побудови матричного балансу

АКТИВИ	**ПАСИВИ**								**АКТИВ**
	Зареєстро-ваний капітал	Нерозпо-ділений прибуток	Інший власний капітал	**Власний капітал ВСЬОГО**	Довгострокові зобов’язання і забезпечення	Коротко-строкові кредити	Поточні зобов’язання і забезпечення	**Залучений капітал ВСЬОГО**	
Необоротні активи									
Запаси									
Дебіторська заборгованість									
Поточні фінансові інвестиції									
Гроші та їх еквіваленти									
Оборотні активи ВСЬОГО									
ПАСИВ									**БАЛАНС**

3) послідовно, починаючи з 1-го рядка активу балансу, проводять вибір джерел фінансування майна підприємства. Джерела фінансування обирають у послідовності, яка наведена в таблиці 2.3 у межах залишку коштів.

4) перевірка всіх балансових підсумків по вертикалі і горизонталі матриці.

При цьому слід зазначити, чи виконуються правила фінансування підприємства (рисунок 2.4), а саме:

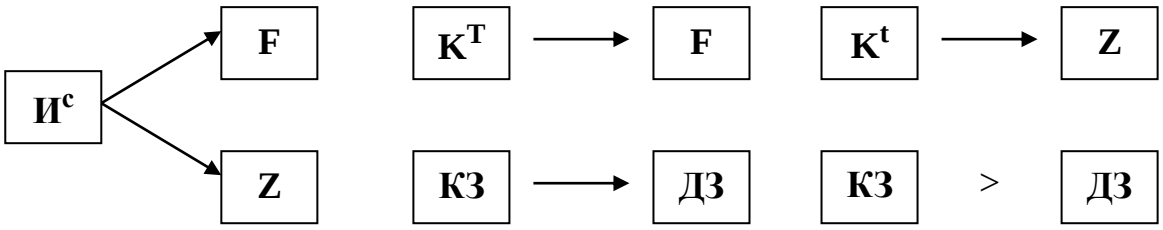

Рисунок 2.4 – Основні принципи фінансування

Таблиця 2.3 – Послідовність вибору джерел фінансування майна підприємства

Статті активу	Статті пасиву
Необоротні активи	Довгострокові зобов'язання і забезпечення Зареєстрований капітал Прибуток
Запаси	Залишок зареєстрованого капіталу Залишок прибутку Залишок довгострокових зобов'язань і забезпечень Короткострокові кредити Поточна кредиторська заборгованість
Дебіторська заборгованість	Залишок поточної кредиторської заборгованості Залишок короткострокових кредитів
Поточні фінансові інвестиції	Залишок прибутку Залишок поточної кредиторської заборгованості
Грошові кошти	Залишок прибутку Залишок довгострокових зобов'язань Залишок короткострокових кредитів Залишок поточної кредиторської заборгованості

Важливим елементом аналізу майна підприємства є оцінка виробничого потенціалу (таблиця 2.4). В залежності від галузевої спрямованості, питома вага виробничого потенціалу підприємства може коливатися. Але слід пам'ятати, що наближення розміру виробничого потенціалу до 100% свідчить про порушення нормального господарського обігу, а розмір, менший за 50%, може свідчити про недостатність виробничого потенціалу на підприємстві.

Таблиця 2.4 – Аналіз виробничого потенціалу підприємства

Показники	На початок періоду		На кінець періоду		Відхилення	
	грн.	%	грн.	%	грн.	%
Основні засоби						
Виробничі запаси						
Незавершене виробництво						
Всього виробничий потенціал		100		10		
У % до майна	-		-		-	

Для більш повного аналізу майна необхідно також оцінити стан основних засобів, що використовуються, за допомогою наступних показників.

Коефіцієнт зношування основних засобів(***Кзн.***) – характеризує частку вартості основних засобів, яка списана на витрати в попередніх періодах, в первісній вартості:

$$K_{зн.} = \frac{Накопичений\ знос}{Первісна\ вартість\ основних\ засобів} = \frac{A_{1012}}{A_{1011}}. \qquad (2.1)$$

Рекомендоване значення менше 0,5.

Коефіцієнт придатності основних засобів – відображає частину основних засобів, придатну до експлуатації:

$$Кпр = 1 - Кзн. \qquad (2.2)$$

Для узагальненої характеристики ефективності використання основних засобів використовують такі показники:

Фондовіддача– відношення чистого доходу (виручки) від реалізації продукції за аналізований період до середньої за період вартості основних засобів. Відображає суму виробленої продукції, отриманої від використання однієї гривні основних засобів.

$$Фондовіддача = \frac{Чистий\ дохід\ від\ реалізації\ продукції}{Середня\ (первісна)\ вартість\ основних\ засобів}. \qquad (2.3)$$

Рентабельністьосновнихзасобів – визначається як відношення суми прибутку до середньої вартості основних засобів у відсотках. Характеризує рівень прибутковості від використання основних засобів.

$$Рентабельність\ ОЗ = \frac{Прибуток\ до\ оподаткування}{Середня\ (первісна)\ вартість\ основних\ засобів} \cdot 100\%. \qquad (2.4)$$

Для більш детального аналізу ефективності використання основних засобів та її впливу на показники фінансово-господарської діяльності підприємства проводиться **факторний аналіз** зміни фондовіддачі основних засобів.

На зміну фондовіддачі впливають два фактори – зміна чистого доходу від реалізації продукції та зміна середньорічної вартості основних засобів:

Вплив першого фактора – ***зміни чистого доходу від реалізації*** ($Ф^f_{чд}$) визначається за формулою:

$$Ф^f_{чд} = \frac{Зміна\ чистого\ доходу\ ввід\ реалзації\ продукції}{Первісна\ вартість\ основних\ засобів\ за\ минулий\ період}. \quad (2.5)$$

Вплив другого фактора – ***зміни первісної вартості основних засобів*** ($Ф^f_{оз}$) визначається за формулою:

$$Ф^f_{оз} = f^{зв.п.} - \frac{Чистий\ дохід\ від\ реалізації\ продукції}{Первісна\ вартість\ основних\ засобів\ за\ минулий\ період}, \quad (2.6)$$

де $f^{зв.п.}$ – фондовіддача за звітний період.

Аналіз виконання «золотого правила економіки». Оцінка співвідношення темпів зростання активів, чистого доходу від реалізації продукції та прибутку до оподаткування дозволяє визначити оптимальність нарощування активів підприємства:

$$t_{PO} \succ t_S \succ t_A \succ 100\%. \quad (2.7)$$

де t_{PO} – темп зростання прибутку до оподаткування, %;

t_S– темп зростання чистого доходу від реалізацій, %;

t_A- темп зростання активів, %.

«Золоте правило економіки» визначає, що:

– темп зростання прибутку до оподаткування повинен випереджати темп зростання чистого доходу від реалізації, що означає зростання рентабельності виробництва;

– темп зростання чистого доходу від реалізації повинен випереджати темп зростання активів, що означає підвищення ефективності їх використання;

– всі темпи зростання повинні бути більше 100 %.

За умови виконання вищезазначених умов можна зробити такі висновки:

– оскільки всі темпи зміни показників більше 100 %, то це означає, що підприємство нарощує економічний потенціал і масштаби своєї діяльності;

– обсяг реалізації продукції і прибуток зростають більш високими темпами, ніж вкладений капітал, що свідчить про підвищення інтенсивності використання ресурсів на підприємстві та прискорення оборотності коштів;

– прибуток підприємства зростає швидше від обсягів реалізації та сукупного капіталу, що свідчить про відносне зниження витрат виробництва й підвищення рівнярентабельності продажів;

– якщо темпи зростання прибутку більше темпів зростання активів, а темпи зростання обсягів реалізації продукції менші, то підвищення ефективності використання активів відбувалося тільки за рахунок зростання цін на продукцію.

Таблиця 2.5 – Оцінка виконання «золотого правила економіки»

Показник	На початок року	На кінець року	Темпи росту, %
Чистий прибуток (збиток) (PN) (Ф2350)			
Чистий доход (виручка) від реалізації (S)(Ф2000)			
Розмір капіталу (A) (A1300)			

Аналіз коефіцієнтів структури активів.У рамках цього етапу передбачається розрахунок наступних коефіцієнтів.

Коефіцієнт постійності* (*Кп*) *активів – розраховується як відношення необоротних активів до сукупних активів підприємства. Якщо цей показник занадто низький, то це говорить про низький виробничий потенціал та необхідність здійснення додаткових капітальних інвестицій.

$$K_n = \frac{Необоротні\ активи}{Сукупні\ активи} = \frac{A1095}{A1300} \cdot 100\%. \qquad (2.8)$$

ЯкщоK_n>40% - важка структура активів;

Коефіцієнт мобільності* (Км) *активів– розраховується як відношення оборотних активів до сукупних активів підприємства (або одиниця мінус коефіцієнт постійності).

$$K_м = \frac{Оборотні\ активи}{Сукупні\ активи} = \frac{A1195}{A1300} \cdot 100\%. \qquad (2.9)$$

Якщо $K_м$>60 % - активи мобільні.

Якщо частка необоротних активів складає більше 40 %, деякі аналітики говорять про «важку» структуру активів, менше – «легку». «Важка» структура свідчить про значні постійні витрати і високу чутливість прибутку до зміни виручки від реалізації продукції, «легка» – про мобільність підприємства.

Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів (чи навпаки) – це відношення оборотних активів до необоротних активів:

$$K_{сп} = \frac{Оборотні\ активи}{Необоротні\ активи} = \frac{A1195}{A1095}. \qquad (2.10)$$

Цей коефіцієнт повинен збільшуватися, що дасть можливість підвищити ліквідність балансу підприємства, а негативною є різка зміна показника.

Співвідношення оборотних та необоротних активів визначається галузевими особливостями, рівнем автоматизації виробництва та конкретними умовами роботи підприємства.

Аналіз якісних зрушень в майновому стані. На зміну виручки від реалізації підприємства впливає низка факторів. Факторами першого порядку є два фактори: зміна середньої величини активів; зміни ресурсовіддачи (коефіцієнту оборотності активів).

Ресурсовіддача визначається по формулі:

$$RO = \frac{S}{A} = \frac{Ф2000}{A1300}. \qquad (2.11)$$

Таблиця 2.6– Оцінка якісних зрушень в майновому стані

Показники	На початок періоду (0)	На кінець періоду (1)	
Активи, тис. грн., А (А1300)			
Чиста виручка від реалізації, тис. грн., S			
Ресурсовіддача, грн../грн.. (RO)			

Зміна виручки від реалізації визначається:

$$\Delta S = S_1 - S_0;$$

Зміна виручки за рахунок ресурсовіддачі (інтенсивного фактора):

$$\Delta S(RO) = (RO_1 - RO_0) \cdot A_1.$$

Зміна виручки за рахунок вартості активів (*екстенсивного фактора):*

$$\Delta S(A) = (A_1 - A_0) \cdot RO_0.$$

Перевірка:

$$\Delta S = \Delta S(RO) + \Delta S(A).$$

Завдання:

1. На основі вихідної фінансової звітності побудувати порівняльний аналітичний баланс.
2. Оцінити структуру і напрямки зміни основних балансових статей активу і пасиву.
3. Побудувати діаграми фінансового стану підприємства на початок і кінець звітного періоду.
4. Провести аналіз складу та джерел формування майна підприємства на основі матричного балансу.
5. Проаналізувати виробничий потенціал підприємства.
6. Оцінити стан основних засобів на основі відносних показників.
7. Проаналізувати виконання «золотого правила економіки».
8. Проаналізувати коефіцієнти структури активів підприємства.
9. Оцінити якісні зрушення у майновому стані підприємства.

10. Сформулювати ключові результати аналізу з виокремленням позитивних і негативних аспектів, запропонувати заходи щодо поліпшення становища, що склалося на підприємстві.

2.2 Аналіз фінансової стійкості

Необхідні теоретичні відомості

Фінансова стійкість підприємства є однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства, вона пов'язана із загальною фінансовою структурою підприємства, зі ступенем його залежності від кредиторів та інвесторів. Фінансова стійкість характеризує стабільність діяльності підприємства в довгостроковій перспективі.

Існує два підходу до оцінки фінансової стійкості підприємства:

1) на основі даних пасиву балансу;
2) на основі аналізу взаємозв'язку між активом і пасивом балансу.

Для оцінки оптимальності співвідношення власного і залученого капіталу можна використовувати сукупність наступних показників.

Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) ($К_а$) – характеризує частку власного капіталу в загальній сумі капіталу, авансованого в діяльність підприємства:

$$К_а = \frac{Власний\ капітал}{Всього\ джерел\ коштів} = \frac{П_{1495}}{П_{1900}}. \qquad (2.12)$$

Критичне значення коефіцієнта – 0,5. Чим вище значення, тим більш фінансово стійке, стабільне і незалежне від зовнішніх кредиторів підприємство.

Коефіцієнт фінансової залежності($К_{ф.з}$) – характеризує ступінь залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування:

$$К_{ф.з} = \frac{Всього\ джерел\ коштів}{Власний\ капітал} = \frac{А_{1900}}{А_{1495}}. \qquad (2.13)$$

Оптимальне значення даного коефіцієнту менше 2. Збільшення цього показника в динаміці означає зростання частки залучених коштів у фінансуванні підприємства, а, отже, свідчить про втрату підприємством фінансової незалежності. Якщо $К_{фз}$ наближається до 1, це означає, що власники повністю фінансують своє підприємство.

Коефіцієнт фінансового ризику($К_{ф.р}$) – характеризує співвідношення залучених коштів і власного капіталу:

$$К_{ф.р.} = \frac{Залучені\ кошти}{Власний\ капітал} = \frac{П_{1595} + П_{1695} + П_{1700}}{П_{1495}}. \qquad (2.14)$$

Критичне значення коефіцієнта фінансового ризику – 1. Даний коефіцієнт показує кількість позикових коштів, залучених підприємством на 1 грн. вкладених в активи власних коштів.

Коефіцієнт фінансової стійкості (стабільності)($К_{фс}$)є оберненим до коефіцієнта фінансового ризику і визначається як відношення власного капіталу до позикового:

$$К_{Фс} = \frac{Власний\ капітал}{Позиковий\ капітал} = \frac{П1495}{П1595 + П1695 + П1700}. \qquad (2.15)$$

Цей коефіцієнт характеризує покриття боргів власним капіталом. Коефіцієнт фінансової стійкості повинен бути більше 1. Перевищення власного капіталу над зобов'язаннями свідчить про достатній запас фінансової стійкості і відносну незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Ситуація, при якій величина коефіцієнта фінансування менша за одиницю (більша частка майна підприємства сформована за рахунок позикових коштів), може свідчити про загрозу платоспроможності і перешкоджати отриманню кредитів.

Але, як свідчить досвід багатьох підприємств, величина коефіцієнта фінансової стійкості коливається в досить широких межах залежно від галузевої належності підприємства. Висновки щодо допустимого для підприємства співвідношення власного та позикового капіталу необхідно робити з урахуванням інших характеристик його діяльності: швидкості оборотності активів, рівня постійних витрат, попиту на продукцію, налагодженості каналів постачання і збуту.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу ($К_м$) – показує, яка частка власного капіталу знаходиться в мобільній формі, а яка капіталізована:

$$К_м = \frac{Власні\ оборотні\ кошти}{Власний\ капітал} = \frac{П_{1495} - А_{1095} + П_{1595}}{П_{1495}}. \qquad (2.16)$$

Власні оборотні кошти можна розрахувати двома способами:

– від суми власного капіталу відрахувати вартість необоротних активів і додати довгострокові пасиви;

– від суми оборотних активів відрахувати суму поточних зобов'язань і забезпечень.

Цей показник визначає частку власного капіталу, що вкладена в оборотні активи і характеризує ступінь його мобільності, тобто показує ту частину власного капіталу, яка знаходиться в обігу і використовується для фінансування поточної діяльності.

Значення цього показника може змінюватись залежно від структури капіталу і галузевої приналежності підприємства. Вважається, що його значення повинно бути більше 0,5, що дозволяє забезпечити достатню

гнучкість у використанні коштів. Чим більше частка власного оборотного капіталу у загальній сумі власного капіталу, тим більша його мобільність.

Підвищення коефіцієнта маневреності власного капіталу та його високий рівень з фінансової точки зору позитивно характеризують підприємство, оскільки показують збільшення мобільних коштів у складі власного капіталу. Проте значення цього показника може істотно змінюватися залежно від виду діяльності підприємства і структури його активів: чим вище частка необоротних активів, тим нижче рівень коефіцієнта, і навпаки. Таким чином, у фондомістких виробництвах рівень коефіцієнта маневреності буде нижчий, ніж у матеріаломістких.

Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів ($К_{зоа}$) – визначається як відношення власного оборотного капіталу до оборотних активів підприємства:

$$К_{зоа} = \frac{Власний\ оборотний\ капітал}{Оборотні\ активи} = \frac{П1495 - А1095 + П1595}{А1195}. \quad (2.17)$$

Цей коефіцієнт показує яка частка оборотних активів підприємства фінансується за рахунок власних коштів. Він залежить від багатьох факторів. Вважається, що не менше 10% оборотних активів повинно бути профінансовано із власного капіталу. Чим вище цей показник, тим більше можливостей у підприємства в проведенні незалежної фінансової політики.

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів($К_{дз}$) – це відношення довгострокових кредитів і позикових коштів до суми джерел власних коштів підприємства та довгострокових зобов'язань і забезпечень:

$$К_{дз} = \frac{Довгострокові\ зобовязання\ і\ забезпечення}{Власний\ капітал + Довгострокові\ зобовязання\ і\ забезпечення} = \frac{П1595}{П1495 + П1595} \quad (2.18)$$

Цей показник характеризує загальну капіталізацію підприємства (оскільки суму довгострокових зобов'язань і забезпечень та власного капіталу називають капіталізованими джерелами) і показує частку довгострокових зобов'язань і забезпечень у капіталізованих джерелах. Тобто він визначає частку капітальних вкладень підприємства, що фінансується зовнішніми інвесторами (яка частина належить їм, а не власникам підприємства).

Зростання цього показника свідчить, з одного боку, про посилення залежності від зовнішніх кредиторів з позиції довгострокової перспективи, а з іншого – про формування більш стабільної структури позикового капіталу при одночасному збільшенні частки довгострокових зобов'язань і забезпечень у загальній сумі позикових коштів.

Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел ($К_{нкд}$) **–** це відношення власного капіталу до суми джерел власних коштів підприємства та довгострокових зобов'язань і забезпечень:

$$К_{нкд} = \frac{Власний\ капітал}{Власний\ капітал + Довгострокові\ зобовязання\ і\ забезпечення} = \frac{П1495}{П1495 + П1595} \quad (2.19)$$

Цей коефіцієнт показує частку власного капіталу у капіталізованих джерелах. У зарубіжній практиці поширена думка, що частка власного капіталу у загальній сумі джерел довгострокового фінансування має бути досить великою (у межах 0,5–0,6), тільки тоді рентабельність власного капіталу буде відповідати оптимальним значенням.

Оцінка структури довгострокових джерел фінансування підприємства здійснюється на основі розрахунку коефіцієнтів довгострокового залучення позикових коштів та коефіцієнта фінансової незалежності капіталізованих джерел, сума яких має дорівнювати одиниці.

Коефіцієнт короткострокової заборгованості($К_{кз}$) характеризує частку короткострокових зобов'язань і забезпечень підприємства в загальній сумі зобов'язань й обчислюється за формулою:

$$К_{кз} = \frac{Поточні\ зобовязання\ і\ забезпечення}{Позиковий\ капітал} = \frac{П1695}{П1595 + П1695 + П1700} \quad (2.20)$$

Зростання даного коефіцієнта, як правило, свідчить про погіршення фінансової стійкості підприємства та зниження поточної платоспроможності.

Коефіцієнт покриття інвестицій ($К_{пі}$) – відображає частку тих джерел фінансування, які підприємство може використовувати в своїй діяльності тривалий час та визначається співвідношенням капіталізованих джерел до всіх джерел формування майна підприємства:

$$К_{пі} = \frac{Власний\ капітал + Довгострокові\ зобовязання\ і\ забезпечення}{Валюта\ балансу} = \frac{П1495 + П1595}{П1900} \quad (2.21)$$

Цей показник характеризує частку власного капіталу та довгострокових зобов’язань і забезпечень у загальній сумі джерел фінансування підприємства, тобто якою мірою загальний обсяг майна (активів балансу) сформований за рахунок капіталізованих джерел. Коефіцієнт покриття інвестицій визначає рівень незалежності підприємства від короткострокових джерел і є більш м’яким показником у порівнянні з коефіцієнтом фінансової незалежності.

Чим більше цей коефіцієнт, ти менше частка поточних зобов’язань і забезпечень у фінансуванні підприємства. Зростання показника свідчить про збільшення фінансового потенціалу майбутнього розвитку підприємства.

Важливим показником фінансової стійкості підприємства є вид джерел фінансування запасів і витрат (Z).

$$Z = A_{1100} + A_{1110} + A_{1170} + A_{1190.} \quad (2.22)$$

Для характеристики джерел фінансування запасів і витрат використовуються такі показники:

1) власні оборотні кошти:

$$E^c = И^c - F. \qquad (2.23)$$

2) власні оборотні кошти і довгострокові залучені джерела:

$$E^T = И^c - F + K^T = E^c + K^t. \qquad (2.24)$$

3) загальна величина основних джерел формування запасів і витрат:

$$E^{\Sigma} = E^c + K^T + K^t. \qquad (2.25)$$

Трьом показникам наявності джерел формування запасів і витрат відповідають три показники забезпеченості запасів і витрат джерелам їх формування:

1) надлишок (+) або нестача (–) власних оборотних коштів:

$$\pm \delta^c = E^c - Z. \qquad (2.26)$$

2) надлишок (+) або нестача (–) власних оборотних коштів і довгострокових залучених джерел:

$$\pm \delta^T = E^T - Z. \qquad (2.27)$$

3) надлишок (+) або нестача (–) загальної величини основних джерел:

$$\pm \delta^{\Sigma} = E^{\Sigma} - Z. \qquad (2.28)$$

За допомогою цих показників визначається трьохкомпонентний тип фінансової стійкості підприємства:

$$S(\delta) = \begin{cases} 1, \text{коли } \delta \succ 0 \\ 0, \text{коли } \delta \prec 0 \end{cases} \qquad (2.29)$$

Підприємство може характеризуватися одним з чотирьох типів фінансової стійкості:

1. *Абсолютна фінансова стійкість:* $S = \{1;1;1\}$ характеризується тим, що всі запаси підприємства покриваються власними коштами, тобто організація не залежить від зовнішніх кредиторів. Це не ідеальна ситуація, зустрічається вкрай рідко і свідчить про те, що керівництво компанії не вміє і не має змоги використовувати зовнішні джерела коштів для основної діяльності.

2. *Нормальна фінансова стійкість:* $S = \{0;1;1\}$. В цій ситуації підприємство використовує для покриття запасів крім власних коштів довгострокові залучені кошти. Цей тип фінансової стійкості є бажаним для підприємства з точки зору фінансового менеджменту.

3. *Нестійке фінансове положення:* $S = \{0;0;1\}$ характеризується недостатністю у підприємства “нормальних” джерел для фінансування запасів. В цей ситуації ще існує можливість відновлення рівноваги за рахунок поповнення джерел власних коштів, скорочення дебіторської заборгованості, прискорення обіговості запасів.

4. *Кризовий фінансовий стан:* $S = \{0;0;0\}$ характеризується ситуацією при якій підприємство має кредити і позики, не погашені в строк, а також прострочену кредиторську заборгованість. Підприємство знаходиться на межі банкрутства.

Результати розрахунків можна подати у вигляді таблиці (таблиця 2.7) і графічно (рисунки 2.5, 2.6, 2.7, 2.8)

Таблиця 2.7 – Визначення типу фінансової стійкості підприємства

Показники	На початок періоду	На кінець періоду
1. Загальна величина запасів і витрат (Z)		
2. Наявність власних обігових коштів (E^c)		
3. Розмір функціонуючого капіталу (E^T)		
4.Загальна величина основних джерел фінансування запасів і витрат (E^Σ)		
5. $\delta^c = E^c - Z$		
6. $\delta^T = E^T - Z$		
7. $\delta^\Sigma = E^\Sigma - Z$		
8. Трьохкомпонентний показник фінансової стійкості $S = \{S(\pm\delta^c), S(\pm\delta^T), S(\pm\delta^\Sigma)\}$		

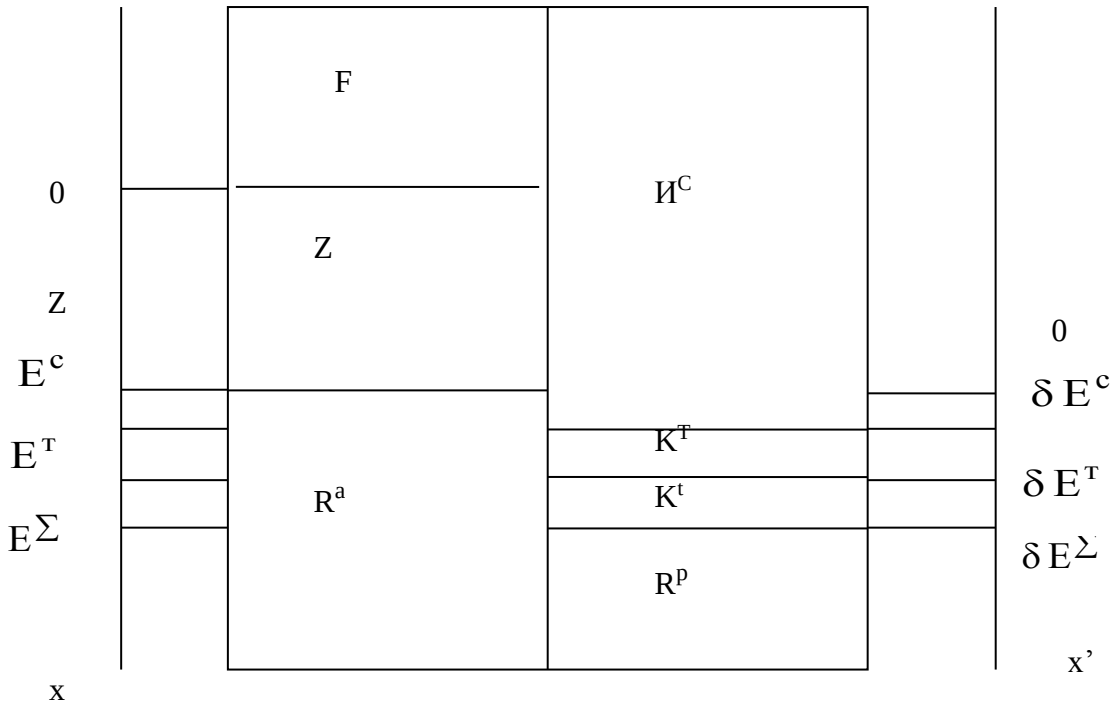

Рисунок 2.5 – Фінансова діаграма абсолютно стійкого стану

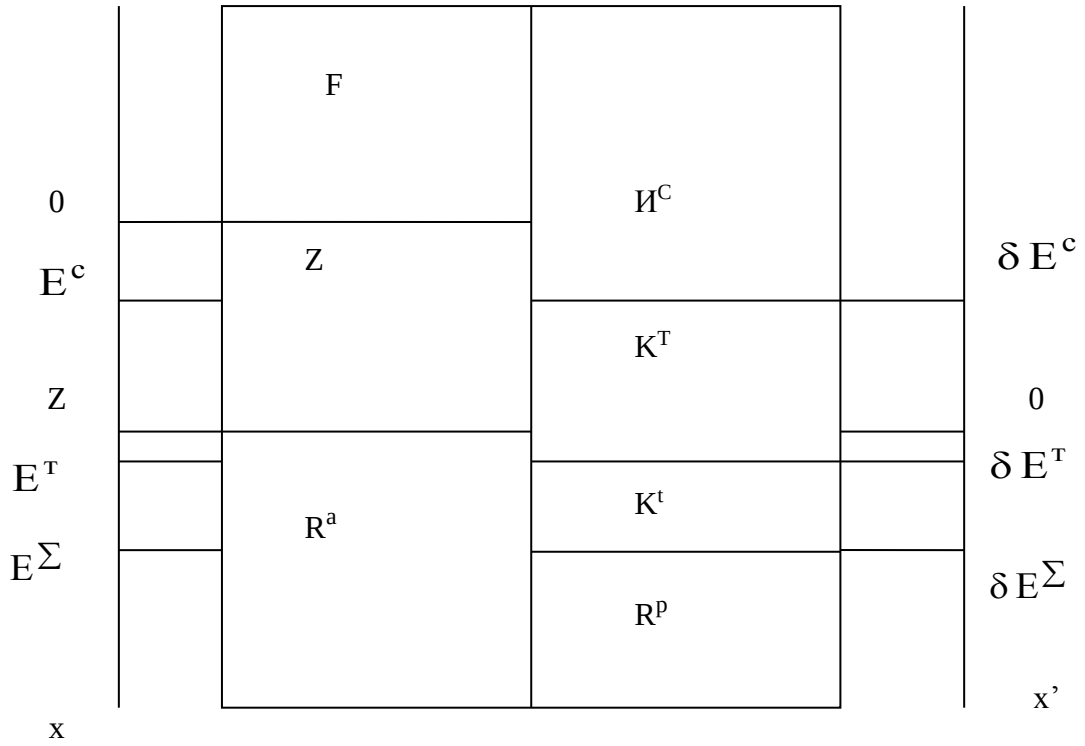

Рисунок 2.6 – Фінансова діаграма нормально стійкого стану

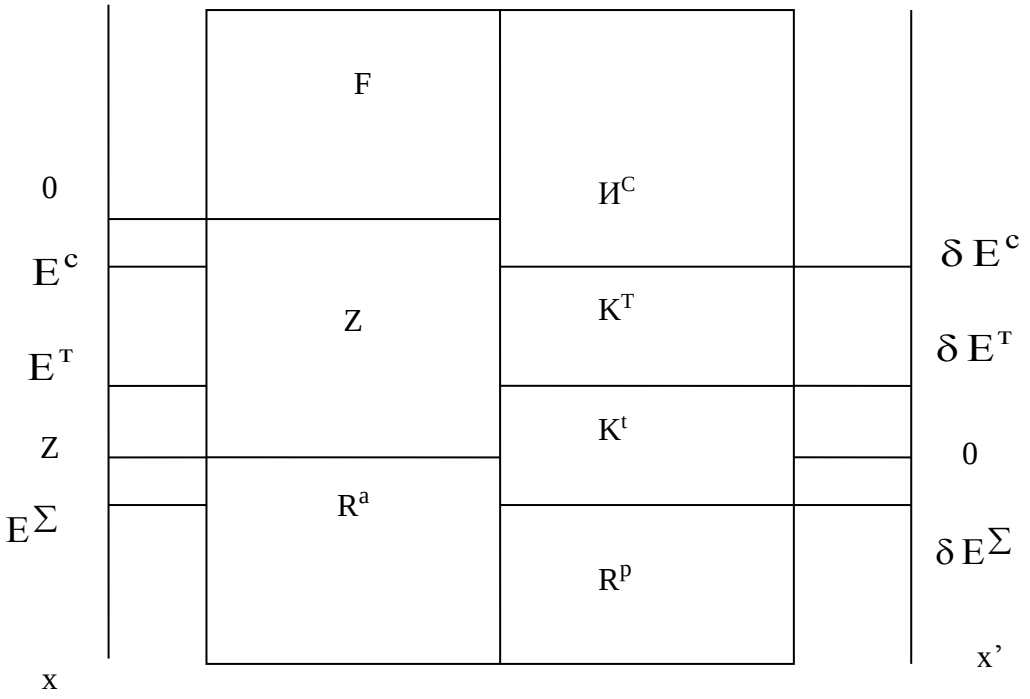

Рисунок 2.7 – Фінансова діаграма нестійкого стану

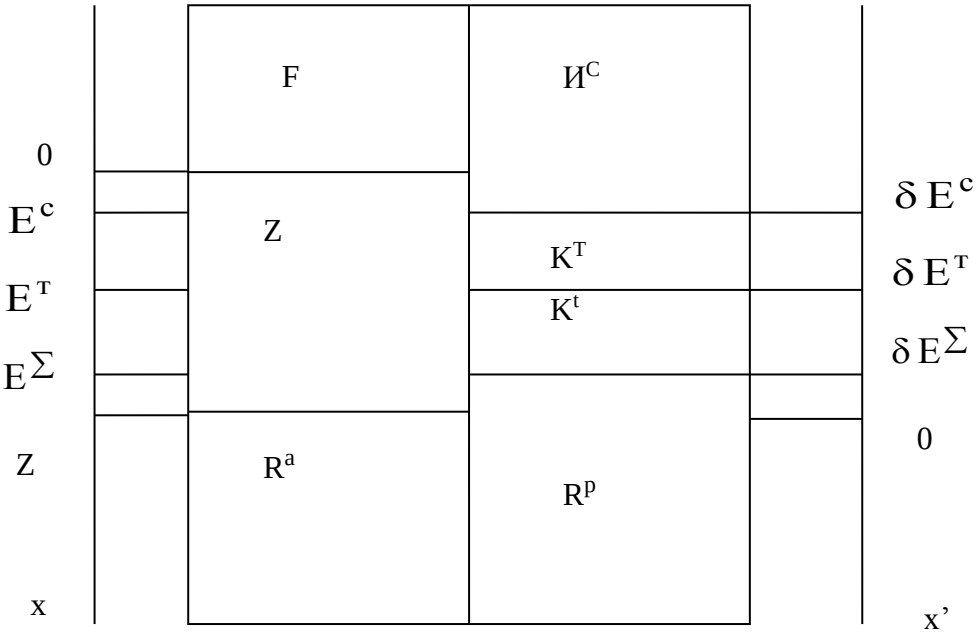

Рисунок 2.8 – Фінансова діаграма кризового стану

Завдання:

1. Провести оцінку фінансової стійкості підприємства за відносними показниками.
2. Визначити тип фінансової стійкості підприємства та відобразити його графічно.
3. Охарактеризувати фінансову стійкість підприємства на основі дослідження напрямків використання коштів, тобто з урахуванням взаємозв'язку між активом і пасивом балансу.
4. Визначити переваги і недоліки становища в якому опинилось підприємство.

2.3 Аналіз ліквідності

Необхідні теоретичні відомості

Ліквідність – поняття неодноманітне. Слід відрізняти:

– *ліквідність активу*–характеризується здатністю перетворюватися в грошові кошти; ступінь ліквідності залежить від швидкості перетворення в грошові кошти;

– *ліквідність балансу* – визначається як ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких в гроші відповідає строку погашення зобов'язань;

– *ліквідність підприємства* – характеризується здатністю своєчасно і в повній мірі проводити розрахунки за короткостроковими зобов'язаннями контрагентам.

Для проведення аналізу ліквідності балансу необхідно:

1) статті активу згрупувати за ступенем їх ліквідності і розташувати в порядку зменшення ліквідності таким чином:

а) *найбільш ліквідні активи* (*А1*). До них відносять всі статті грошових коштів підприємства і поточні фінансові інвестиції:

$$А1 = А_{1160} + А_{1165}. \quad (2.30)$$

б) *активи, що швидко реалізуються* (*А2*). До цієї групи активів відносять активи, для обертання яких в грошову форму потребується більш тривалий час (наприклад: дебіторська заборгованість яка буде погашена за умовами договорів, векселя отримані тощо):

$$А2 = А_{1103} + А_{1104} + А_{1120} + А_{1125} + А_{1130} + ... + А_{1155}. + А_{1200.} \quad (2.31)$$

в) *активи, що реалізуються повільно(А3).*До цієї групи активів відносять записи, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів, а також оборотні активи, що не ввійшли в групи *А1* та *А2*:

$$А3 = А_{1101} + А_{1102} + А_{1110} + А_{1170} + А_{1190.} \quad (2.32)$$

г) *активи, що реалізуються важко (Л4).*До цієї групи відносять необоротні активи підприємства, вартість яких відображена в першому розділі активу балансу:

$$А4 = А_{1095}. \quad (2.33)$$

2) статті пасиву згрупувати по строкам їх погашення і розташувати в порядку збільшення цих строків таким чином:

а) *найбільш строкові зобов'язання* (*П1*). До них прийнято відносити поточну кредиторську заборгованість бюджету, по придбаним товарам, роботам, послугам, наприклад:

$$П1 = П_{1615.} + П_{1620} + П_{1625}. \quad (2.34)$$

б) *короткострокові пасиви (П2).* До цієї групи відносять короткострокові кредити, поточну кредиторську заборгованість і інші позикові кошти, що підлягають погашенню протягом 12 місяців, в тому числі статті четвертого розділу пасиву балансу з урахуванням означених вище обмежень, наприклад:

$$П2 = П_{1695} - (П_{1615.} + П_{1620} + П_{1625}) + П_{1700}. \quad (2.35)$$

в) *довгострокові пасиви (П3).* Ця група пасивів представлена довгостроковими зобов'язаннями і забезпеченнями підприємства, наприклад:

$$П3 = П_{1595}. \quad (2.36)$$

г) *постійні (стійки) пасиви (П4)* – це статті першого розділу пасиву балансу.

$$П4 = П_{1495}. \quad (2.37)$$

3) порівняти суми в розрізі наведених груп за активом і пасивом балансу; баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються наступні умови:

$$\begin{aligned} &A1 \geq П1 \\ &A2 \geq П2 \\ &A3 \geq П3 \\ &A4 \leq П4 \end{aligned}. \qquad (2.38)$$

Якщо виконуються перші три нерівності в цій системі, це тягне за собою виконання четвертої. Тому важливо співставити підсумки перших трьох груп по активу та пасиву.

Отже, при розрахунку оцінки ліквідності балансу до розрахунку приймаються оборотні активи підприємства та залучені джерела фінансування.

У випадку, якщо одна або кілька нерівностей системи мають протилежний знак від зафіксованого варіанту, ліквідність балансу в більшої або меншої ступені відрізняється від абсолютної.

При цьому теоретично нестача коштів за однією групою активів компенсується їх надлишком по другій групі у вартісній оцінці; в реальній ж ситуації менш ліквідні активи не можуть замістити у повній формі більш ліквідні.

Співставлення *А1* та *П1* відображає співвідношення поточних платежів та надходжень; *А2* та *П2* – показує тенденцію зростання або зменшення поточної ліквідності в близькому майбутньому; *А3* і *П3* та *А4* і *П4* відображають відношення платежів та надходжень у відносно віддаленому майбутньому.

Згрупований баланс для оцінки його ліквідності має такий вигляд (таблиця 2.8).

Таблиця 2.8 – Аналіз ліквідності балансу

Актив	На початок періоду	На кінець періоду	Пасив	На початок періоду	На кінець періоду	Платіжний надлишок (+) або нестача (-)	
						На початок періоду	На кінець періоду
1	2	3	4	5	6	7= 2 -5	8=3 - 6
1. Найбільш ліквідні активи *(А1)*			1. Найбільш термінові зобов'язання *(П1)*				
2. Активи, що швидко реалізуються *(А2)*			2. Коротко строкові пасиви *(П2)*				
3. Активи, що реалізуються повільно *(А3)*			3. Довго строкові пасиви *(П3)*				

Закінчення таблиці 2.8

4. Активи, що реалізуються важко *(А4)*			4. Постійні пасиви *(П4)*				
Баланс			**Баланс**				

Більш детальний аналіз ліквідності підприємства проводиться на основі відносних фінансових коефіцієнтів.

Коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності *($К_{пл}$)*– показує в якій мірі наявні оборотні активи достатні для задоволення поточних зобов‘язань. Якщо оборотні активи перевищують за величиною короткострокові пасиви, підприємство може розглядатися як успішно функціонуюче.

За допомогою цього коефіцієнту оцінюється не тільки здатність підприємства погасити поточні зобов‘язання, а й потенційна можливість розрахуватися по довгостроковим зобов‘язанням:

$$К_{пл} = \frac{Оборотні\ активи}{Поточні\ зобов''язання\ і\ забезпечення} = \frac{А1195}{П1695}. \qquad (2.39)$$

або

$$К_{пл.} = \frac{Л1 + Л2 + Л3}{П1 + П2}. \qquad (2.40)$$

Логіка такого співвідношення полягає в тому, що підприємство погашає свої короткострокові зобов’язання здебільшого за рахунок оборотних активів, адже оборотні активи можуть бути повністю переведені в грошові кошти на протязі одного року, а поточні зобов‘язання також необхідно сплатити на протязі року.

Згідно загальноприйнятим стандартам вважається, що цей коефіцієнт повинен знаходитися у межах: $1 \le Кпл \le 2 - 2{,}5$.

Нижня межа обумовлена тим, що оборотних активів повинно бути достатньо хоча б для погашення короткострокових зобов‘язань. Якщо коефіцієнт поточної ліквідності є меншим 1 (тобто меншим ніж 100 %), то це означає, що робочий капітал від’ємний і частина довгострокових активів профінансована за рахунок короткострокового капіталу, а отже підприємство порушує правила фінансування, і йому загрожує неплатоспроможність.

Перевищення ж короткострокових активів над зобов‘язаннями більш ніж в 2,5 і більше рази теж є небажаним, бо може свідчити про значні обсяги вільних власних ресурсів, уповільнення оборотності коштів, вкладених у запаси, невиправдане зростання дебіторської заборгованості та порушення структури капіталу.

Величина коефіцієнта поточної ліквідності залежить від сфери діяльності підприємства, структури запасів, тривалість виробничого та фінансового циклів та ін. Зокрема, торгівельним структурам притаманне нижче значення цього показника, оскільки їхня діяльність характеризується високою оборотністю грошових засобів. Наприклад, у Німеччині орієнтовна величина цього

показника для підприємств обробної промисловості становить 1,71 для підприємств оптової торгівлі – 1,27, для корпорацій роздрібної торгівлі – 1,24.

Коефіцієнт швидкої (термінової, проміжної) ліквідності *($К_{шл}$)*– характеризує можливість погашення підприємством поточних зобов'язань поточними активами за відрахуванням запасів. Цей коефіцієнт є більш жорстким тестом на ліквідність, оскільки при його розрахунку не враховують активи, що повільно реалізуються (*Л3*). Це пояснюється тим, що:

– чиста реалізаційна вартість таких активів при вимушеної реалізації набагато менше вартості, за якою активи відображені в балансі;

– якщо підприємство реалізує свої матеріальні запаси (а саме вони і домінують в цій групі активів) виникає питання: як воно буде продовжувати свою діяльність?

Коефіцієнт швидкої ліквідності характеризує очікувану платоспроможність підприємства в короткостроковому періоді, тобто періоді, що дорівнює середній тривалості одного обороту дебіторської заборгованості за умови її своєчасного погашення.

Коефіцієнт швидкої ліквідності розраховується за формулою:

$$К_{шл} = \frac{Оборотні\ активи - Запаси}{Поточні\ зобов'язання\ і\ забезпечення} = \frac{А1195 - (А1100 + А1110)}{П1695}. \quad (2.41)$$

або

$$К_{стр.л} = \frac{Л1 + Л2}{П1 + П2}. \quad (2.42)$$

Бажано, щоб $К_{шл}$ = 1,5. Однак достатнім є: 0,7 - 0,8.

Зазначимо, що західні аналітики рекомендують коефіцієнт швидкої ліквідності більше ніж 0,5. Залежно від галузі промисловості величина цього показника змінюється так: для підприємств обробної індустрії середня величина показника швидкої ліквідності може сягати 1,1, для оптової торгівлі – 0,8 і для роздрібної – 0,5.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності *($К_{ал}$)* – характеризує ліквідність за показниками грошових коштів та фінансових інвестицій, показує, яка частка поточних зобов'язань може бути погашена негайно:

$$К_{ал} = \frac{Грошові\ кошти + Поточні\ фінансові\ інвестиції}{Поточні\ зобов"язання\ і\ забезпечення} = \frac{А1165 + А1160}{П1165}. \quad (2.43)$$

або

$$К_{ал} = \frac{Л1}{П1 + П2} \quad (2.44)$$

Прийнятним є значення коефіцієнту у межах 0,2 – 0,3. На практиці значення бувають значно нижчі, адже дані балансу відображають величину грошових коштів на певну дату, які можуть змінитися вже на наступний день з дня складання балансу. Перевищення межі 0,3 свідчить про надлишок грошових коштів та їх неефективне використання на підприємстві, що негативно впливає на рентабельність підприємства, оскільки залучений капітал вкладається у неробочі активи, якими є грошові кошти та їх еквіваленти.

Висновки щодо майбутньої платоспроможності позичальника на основі аналізу цього показника робити також недоцільно. Однак під час оцінювання кредитоспроможності підприємства банк звертає увагу на потенційну платоспроможність позичальника.

Основним абсолютним показником ліквідності є чистий робочий капітал.

Робочий капітал необхідний для підтримки фінансової стійкості підприємства, оскільки перевищення оборотних активів над короткостроковими зобов'язаннями означає, що підприємство не тільки може погасити свої короткострокові зобов'язання, але і має резерви для розширення діяльності.

Для розрахунку робочого капіталу використовують такі *методи*.

1) за методом **«*знизу*»,** який дістав найбільше поширення у світовій практиці, величину робочого капіталу можна розрахувати такими чином:

$$\begin{gathered} \textit{Робочий капітал} = \textit{Оборотні активи} - \\ \textit{Поточні зобов'язання і забезпечення} = \\ = \textit{А1195} - \textit{П1695}; \end{gathered} \qquad (2.45)$$

2) за методом **«*зверху*»** величину робочого капіталу можна розрахувати наступним чином:

$$\begin{gathered} \textit{Робочий капітал} = \textit{Власний капітал} + \textit{Довгострокові} \\ \textit{зобов'язання і забезпечення} - \textit{Необоротні активи} = \\ = \textit{П1495} + \textit{П1595} - \textit{А1095}. \end{gathered} \qquad (2.46)$$

Прийнято вважати, що величина робочого капіталу повинна перевищувати 30 % від загального обсягу оборотних активів підприємства. Зростання показника за інших однакових умов розглядається як позитивна тенденція.

Завдання:

1. Оцінити ліквідність балансу підприємства.
2. Провести аналіз ліквідності підприємства на основі коефіцієнтів.
3. Динаміку коефіцієнтів відобразити графічно.
4. Відзначити основні слабкі і сильні сторони підприємства, пов'язані із забезпеченням ліквідності і платоспроможності підприємства.
5. Сформулювати систему заходів, спрямованих на подолання відзначених проблем.

2.4Аналіз прибутку та рентабельності

Необхідні теоретичні відомості

Прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов’язані з ними витрати; збиток – перевищення суми витрат над сумою доходів, для отримання яких здійснені ці витрати.

Формування прибутку підприємства відображено на рисунку 2.9. Розумінню змісту фінансових результатів діяльності підприємства сприяє рисунок 2.10.

Рентабельність – це показник, що характеризує економічну ефективність.

Існує багато коефіцієнтів рентабельності, які використовуються в залежності від характеру оцінки ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства, що в свою чергу, визначає вибір оціночного показника: валового, операційного прибутку тощо.

Оціночні показники прибутку:

а) валовий прибуток:

$$Ф_{2090} = Ф_{2000} - Ф_{2050}. \quad (2.47)$$

б) операційний прибуток:

$$Ф_{2190} = Ф_{2090} + Ф_{2120} - Ф_{2130} - Ф_{2150} - Ф_{2180}. \quad (2.48)$$

в) прибуток до оподаткування:

$$Ф_{2290} = Ф_{2190} + Ф_{2200} + Ф_{2220} + Ф_{2240} - Ф_{2250} - Ф_{2255} - Ф_{2270}. \quad (2.49)$$

г) чистий прибуток:

$$Ф_{2350} = Ф_{2290} \pm Ф_{2300} \pm Ф_{2305} \quad (2.50)$$

Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)

-

Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)

=

Валовий прибуток

+

Інші операційні доходи

-

Адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати

=

Фінансовий результат від операційної діяльності

+

Дохід від участі в капіталі, інші фінансові доходи, інші доходи

-

Втрати від участі в капіталі, фінансові витрати, інші витрати

=

Фінансовий результат до оподаткування

±

Витрати (дохід) з податку на прибуток

±

Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування

=

Чистий фінансовий результат

Рисунок 2.9 – Модель формування прибутку підприємства

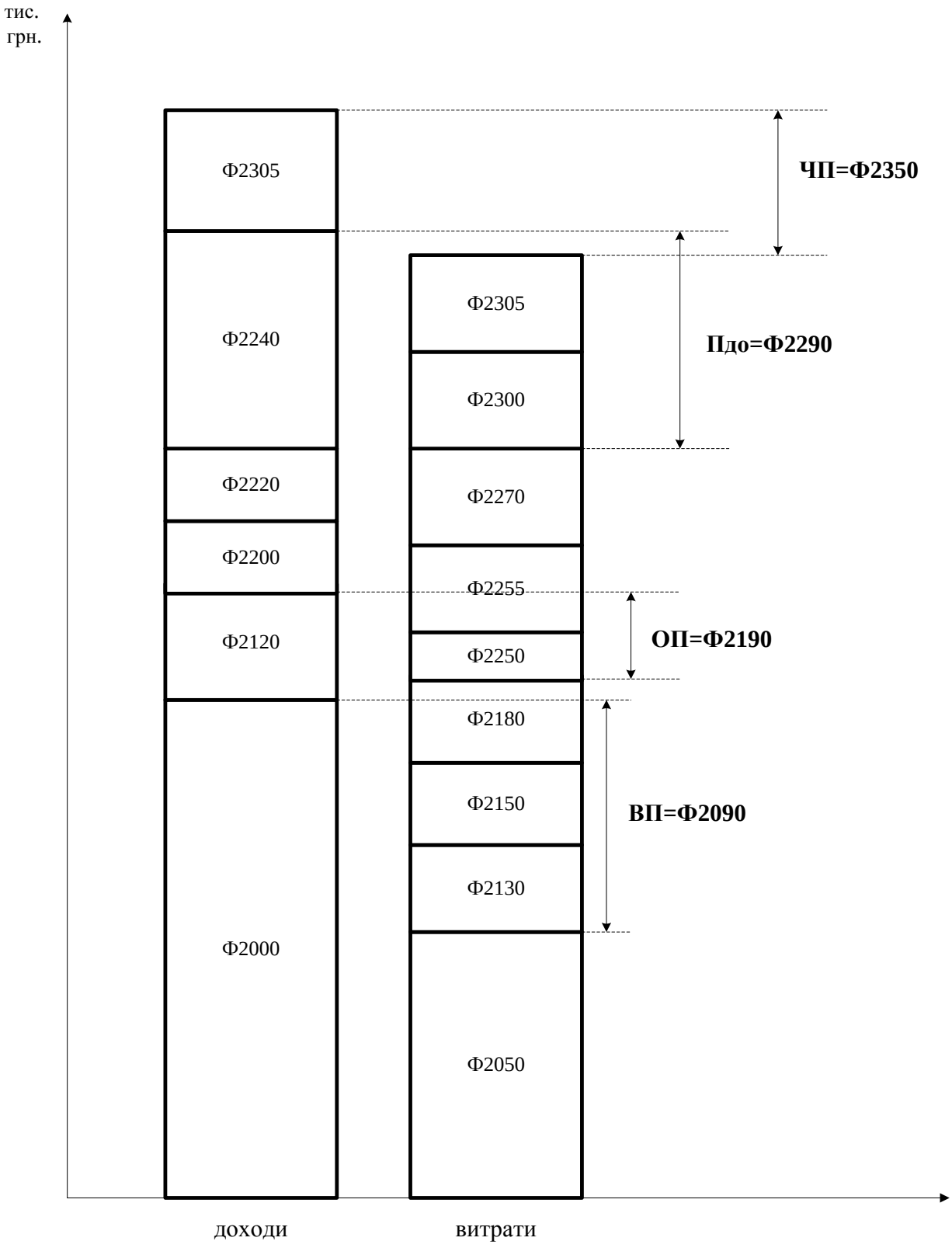

Ф – форма №2 «Звіт про фінансові результати»;
ВП – валовий прибуток;
ОП – операційний прибуток;
Пдо – прибуток до оподаткування;
ЧП – чистий прибуток.

Рисунок 2.10 – Діаграма фінансових результатів діяльності підприємства (будується в масштабі)

В залежності від того, з чим порівнюється обраний показник прибутку, розрізняють дві групи коефіцієнтів рентабельності:

1) рентабельність капіталу;
2) рентабельність продажу.

До першої групи відносять наступні показники.

Рентабельність активів (*ROA*) – характеризує, наскільки ефективно підприємство використовує свої активи для отримання прибутку.

$$ROA = \frac{Чистий\ прибуток}{Середньорічна\ вартість\ активів} = \frac{Ф_{2350}}{(A_{1300}гр.3 + A_{1300}гр.4)/2}. \quad (2.51)$$

Цей показник важливий насамперед для інвесторів.

Рентабельність власного капіталу (ROE) – характеризує, наскільки ефективно підприємство використовує власний капітал.

$$ROE = \frac{Чистий\ прибуток}{Середньорічна\ вартість\ власного\ капіталу} = \frac{Ф_{2350}}{(П_{1495}гр.3 + П_{1495}гр.4)/2}. \quad (2.52)$$

Цей показник важливий насамперед для власників.

До другої групи входять наступні показники.

Валова рентабельність реалізованої продукції (R_G) – характеризує ефективність виробничої діяльності, а також ефективність політики ціноутворення.

$$R_G = \frac{Валовий\ прибуток}{Чистий\ дохід\ від\ реалізації\ продукції} = \frac{Ф_{2090}}{Ф_{2000}}. \quad (2.53)$$

Операційна рентабельність реалізованої продукції (R_O) – показує рентабельність підприємства після відрахування витрат на виробництво та збут товарів, тобто затрат, які відносяться до операційної діяльності.

Якщо, наприклад, валова рентабельність не змінюється, а операційна в динаміці – зменшується, то це може свідчити про збільшення адміністративних та збутових видатків.

$$R_O = \frac{Операційний\ прибуток}{Чистий\ дохід\ від\ реалізації\ продукції} = \frac{Ф_{2190}}{Ф_{2000}}. \quad (2.54)$$

Чиста рентабельність реалізованої продукції (R_N) – характеризує повний вплив структури капіталу і фінансування підприємства на його рентабельність.

Якщо операційна рентабельність не змінюється, а чиста рентабельність зменшується, це може свідчити про збільшення фінансових видатків, отримання збитків від участі в капіталі інших підприємств або про підвищення суми податкових платежів, що сплачує підприємство.

$$R_N = \frac{Чистий\ прибуток}{Чистий\ дохід\ від\ реалізації\ продукції} = \frac{Ф_{2350}}{Ф_{2000}}. \qquad (2.55)$$

Для оцінки рентабельності не існує нормативних значень тому, що ці показники різко коливаються по галузях. Але зростання показників рентабельності в динаміці є позитивною тенденцією.

При аналізі коефіцієнтів рентабельності найбільшого поширення набула факторна модель фірми «DuPont», основною задачею якої було визначити фактори, які впливають на ефективність роботи підприємства і оцінити цей вплив за допомогою формули 2.38:

$$ROE = \frac{Чистий\ прибуток}{Власний\ капітал} = R_N * RO * FD. \qquad (2.56)$$

де RO – ресурсовіддача;
FD – коефіцієнт фінансової залежності.

$$RO = \frac{Чистий\ дохід\ від\ реалізації\ продукції}{Вартість\ активів} = \frac{Ф_{2000}}{А_{1300}} \qquad (2.57)$$

$$FD = \frac{Ввартість\ активів}{Вартість\ власного\ капіталу} = \frac{А_{1300}}{П_{1495}} \qquad (2.58)$$

Значимість даних показників пояснюється тим, що вони узагальнюють найважливіші сторони фінансово-господарської діяльності підприємства, а саме: R_N – положення підприємства на ринку; RO – виробничу діяльність; FD – фінансову діяльність.

Для проведення факторного аналізу можна використати різні засоби. Найбільш простий – це метод ланцюгових підстановок.

Загальну зміну рентабельності власного капіталу можна визначити за формулою:

$$\Delta ROE = ROE^1 - ROE^0, \qquad (2.59)$$

Вплив на зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу зміни показника чистої рентабельності продажу:

$$\Delta ROE(R_N) = (R_N^1 - R_N^0) * RO^0 * FD^0, \qquad (2.60)$$

Вплив на зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу зміни показника ресурсовіддачі:

$$\Delta ROE(R_O) = R_N^1 * (RO^1 - RO^0) * FD^0, \qquad (2.61)$$

Вплив на зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу зміни коефіцієнта фінансової залежності:

$$\Delta ROE(FD) = R_N^1 * RO^1 * (FD^1 - FD^0) \qquad (2.62)$$

Таким чином, загальна зміна рентабельності власного капіталу під впливом факторів:

$$\Delta ROE = \Delta ROE(R_N) + \Delta ROE(RO) + \Delta ROE(FD), \qquad (2.63)$$

(Примітка: Індекси "1" і "0" – відповідно рівень звітного і попереднього періодів)

Вплив факторів на зміну показника рентабельності власного капіталу можна узагальнити в таблицю 2.9.

Таблиця 2.9 – Фактори впливу на рентабельність власного капіталу

Показники	Вплив
Чиста рентабельність продажу	
Ресурсовіддача	
Коефіцієнт фінансової залежності	
Всього (Зміна коефіцієнту рентабельності власного капіталу)	

Завдання :

1. Провести аналіз прибутку за етапами його формування.
2. Побудувати діаграму фінансових результатів діяльності підприємства (в масштабі).
3. Оцінити рентабельність підприємства на основі коефіцієнтів.
4. Провести факторний аналіз рентабельності власного капіталу. Встановити основі фактори, що впливають на рентабельність, побудувати ієрархію цих факторів.
5. Відобразити графічно динаміку коефіцієнтів рентабельності.
6. Узагальнити результати розрахунків та виділити можливості підприємства і основні загрози його функціонуванню і розвитку.

2.5 Оцінка ділової активності підприємства

Необхідні теоретичні відомості

Ділова активність підприємства проявляється в динамічності його розвитку, досягненні поставлених цілей, ефективному використанні економічного потенціалу, розширенні ринків збуту.

Ділову активність можна оцінити на якісному і кількісному рівні.

Для оцінки рівня ефективності використання ресурсів підприємства, як правило, використовують різні показники оборотності. Ці показники мають важливе значення для оцінки фінансового положення підприємства, оскільки швидкість обігу засобів спричиняє безпосередній вплив на платоспроможність фірми, а також може відображати підвищення виробничо-технічного потенціалу фірми.

На практиці набули поширення наступні показники ділової активності.

Ресурсовіддача (*RO*) (коефіцієнт оборотності активів, капіталу, коефіцієнт трансформації) – відображає швидкість обороту вкладеного капіталу і характеризує ефективність використання активів підприємства незалежно від джерел їх формування:

$$RO = \frac{Чистий\ дохід\ від\ реалізації\ продукції}{Середня\ вартість\ активів} = \frac{Ф2000}{(А1300^{0} + А1300^{1}) / 2}. \qquad (2.64)$$

Коефіцієнт трансформації показує, скільки разів за звітний період здійснюється повний цикл виробництва й обігу, що приносить прибуток, або скільки грошових одиниць реалізованої продукції принесла кожна грошова одиниця активів. Зростання показника в динаміці свідчить про прискорення оборотності засобів підприємства.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ($К_{об}^{дз}$) – характеризує, скільки в середньому разів за звітний період дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги перетворюється на грошові кошти:

$$К_{об}^{дз} = \frac{Чистий\ дохід\ від\ реалізації\ продукції}{Середня\ вартість\ дебіторської\ заборгованості} = \frac{Ф2000}{(А1125^{0} + А1125^{1}) / 2}. \qquad (2.65)$$

Підвищення оборотності дебіторської заборгованості свідчить про покращення платіжної дисципліни покупців та/або скорочення обсягів продажу продукції в кредит, а зниження – про збільшення суми комерційного кредиту, що підприємство надає замовникам. Значення цього показника залежить від кредитної політики підприємства, системи кредитних умов та ефективності системи контролю, що забезпечує своєчасність надходження оплати від покупців продукції.

Для аналізу оборотності дебіторської заборгованості використовується також показник періоду оборотності дебіторської заборгованості (термін кредитування):

$$T_{об}^{дз} = \frac{365}{K_{об}^{дз}}. \quad (2.66)$$

Цей показник відображає розрахункову кількість днів для погашення кредиту, взятого дебіторами. Показник вимірюється в днях і показує, скільки в середньому днів грошові кошти перебувають в дебіторській заборгованості, тобто скільки днів потрібно для отримання оплати за відвантажену продукцію. Зниження показника в динаміці розглядається як позитивна тенденція.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості ($K_{об}^{кз}$) – відображає швидкість розрахунків з постачальниками та іншими кредиторами підприємства щодо придбання товарно-матеріальних цінностей, тобто розширення або зниження обсягів комерційного кредиту, що надається суб'єкту господарювання його партнерами. Цей коефіцієнт показує, скільки в середньому разів за звітний період обертається кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги:

$$K_{об}^{кз} = \frac{Собівартість\ реалізованої\ продукції}{Середня\ вартість\ кредиторської\ заборгованості} = \frac{Ф2050}{(П1615^{0} + П1615^{1}) / 2}. \quad (2.67)$$

Підвищення цього показника свідчить про прискорення оплати підприємством власної поточної заборгованості та покращення його платіжної дисципліни у відносинах з постачальниками і кредиторами, а його зниження – про додаткове залучення комерційного кредиту.

Для аналізу оборотності кредиторської заборгованості використовують показник періоду оборотності кредиторської заборгованості:

$$T_{об}^{кз} = \frac{365}{K_{об}^{кз}}. \quad (2.68)$$

Цей показник відображає розрахункову кількість днів для погашення кредиту, отриманого від постачальників, тобто період повернення підприємством своїх боргів.

Позитивною тенденцією в організації розрахунків підприємства є перевищення коефіцієнтом оборотності дебіторської заборгованості коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості й навпаки, що створює умови для формування вільних грошових коштів в обороті підприємства (за умови дотримання договірних зобов'язань).

Коефіцієнт оборотності запасів ($K_{об}^{з}$) – характеризує ефективність управління запасами і показує кількість разів поповнення запасів за період:

$$K_{об}^{з} = \frac{Собівартість\ \ реалізованої\ \ продукції}{Середня\ \ вартість\ запасів} = \\ = \frac{Ф2050}{\left((A1100^{0} + A1110^{0}) + (A1100^{1} + A1110^{1})\right) / 2}. \quad (2.69)$$

Зростання цього показника свідчить про зменшення обсягів неліквідних статей оборотних активів, що сприяє покращенню їхньої структури та вказує на інтенсифікацію процесів постачання, виробництва і збуту. Відповідно, зниження коефіцієнта оборотності запасів є наслідком їх відносного збільшення або зниження попиту на готову продукцію.

Показник періоду оборотності запасів можна розрахувати з а формулою:

$$T_{об}^{з} = \frac{365}{K_{об}^{з}}. \quad (2.70)$$

Показник вимірюється в днях і характеризує, скільки в середньому днів грошові кошти були у виробничих запасах. Чим менше тривалість цього періоду, тим краще, тобто зниження показника в динаміці розглядається як позитивна тенденція.

Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) ($K_{об}^{оз}$)характеризує ефективність використання основних засобів:

$$K_{об}^{оз} = \frac{Чистий\ \ дохід\ від\ \ реалізації}{Середня\ вартість\ основних\ засобів} = \\ = \frac{Ф2000}{1 / 2(A1010^{0} + A1010^{1})}. \quad (2.80)$$

Позитивною тенденцією є зростання цього показника в динаміці, а зниження фондовіддачі є результатом зменшення обсягів від реалізації продукції або високої вартості капітальних вкладень.

Як для коефіцієнтів рентабельності, так і для показників ділової активності немає абсолютних нормативних значень, тому що ці показники різко коливаються по галузях.

Тривалість виробничого, операційного і фінансового циклів є вагомими показниками оцінки ділової активності підприємства.

Виробничий цикл характеризує період повного обороту матеріальних елементів оборотних активів (запасів), що використовуються для обслуговування виробничого процесу й починається з моменту надходження матеріалів на склад підприємства, а закінчується в момент відвантаження покупцеві продукції, що була виготовлена з даних матеріалів.

Тривалість виробничого циклу – це тривалість обігу запасів, яка визначається за формулою:

$$T_{ВЦ} = T_{об}^{з} = \frac{365}{K_{об}^{з}}. \quad (2.81)$$

Операційний цикл – інтервал часу, протягом якого оборотні активи підприємства роблять повний оборот від придбання запасів для провадження діяльності до отримання коштів від реалізації виробленої з них продукції (погашення дебіторської заборгованості).

Тривалість операційного циклу розраховується як сума тривалості виробничого циклу й періоду обороту дебіторської заборгованості та показує, скільки в середньому днів необхідно для виробництва, продажу й оплати продукції підприємства:

$$T_{ОЦ} = T_{об}^{з} + T_{об}^{дз}. \quad (2.82)$$

Фінансовий цикл– це період повного обороту коштів, вкладених в оборотні активи, починаючи з моменту оплати за отримані від постачальників сировину й матеріали (погашення кредиторської заборгованості) і закінчуючи одержанням грошей від покупців за поставлену готову продукцію (погашенням дебіторської заборгованості).

Тривалість фінансового циклу (оборотності оборотного капіталу):

$$T_{ФЦ} = T_{об}^{з} + T_{об}^{дз} - T_{об}^{кз}. \quad (2.83)$$

Фінансовий цикл – це часовий інтервал, протягом якого здійснюється одноразовий оборот власних оборотних коштів. Він здійснює вирішальний вплив на формування величини і структури власного оборотного капіталу. У тих випадках, коли робочий капітал має від'ємне значення, поняття фінансового циклу немає.

Чим вище значення фінансового циклу, тим вища потреба підприємства в грошових коштах для придбання оборотних засобів.

На відміну від $T_{об}^{дз}$, яка повинна бути як найменше, кожне підприємство зацікавлено в тому, щоб $T_{об}^{кз}$ була більше, при цьому якщо $T_{ФЦ} \succ 0$ – підприємство має потребу в грошових коштах, якщо $T_{ФЦ} \prec 0$ – це свідчить про те, що підприємство має в розпорядженні «чужі» гроші.

*Позитивне значення тривалості фінансового циклу*виникає у разі значного зниження обсягів кредиторської заборгованості одночасно зі зростанням дебіторської заборгованості, що призводить до «вимивання» грошей з підприємства, виникненню потреби в додатковому капіталі для поповнення оборотних активів.

*Від'ємне значення тривалості фінансового циклу*є свідченням того, що підприємство в середньому отримує від клієнтів гроші раніше, ніж здійснює платежі своїм кредиторам.

Загальна тривалість і структура операційного й фінансового циклів пов'язані зі специфікою діяльності підприємства (технологічними особливостями, традиціями в роботі з постачальниками і споживачами та ін.), а також можуть відображати недоліки в управлінні оборотними активами суб'єкта господарювання.

Зменшити фінансовий цикл можна за рахунок: скорочення виробничого процесу, зменшення періоду обороту запасів, прискорення обороту дебіторської

заборгованості або шляхом уповільнення обороту кредиторської заборгованості (з урахуванням платоспроможності та фінансової стійкості суб'єкта господарювання).

Взаємозв'язок виробничого, операційного і фінансового циклів представлено на рис. 8.4.

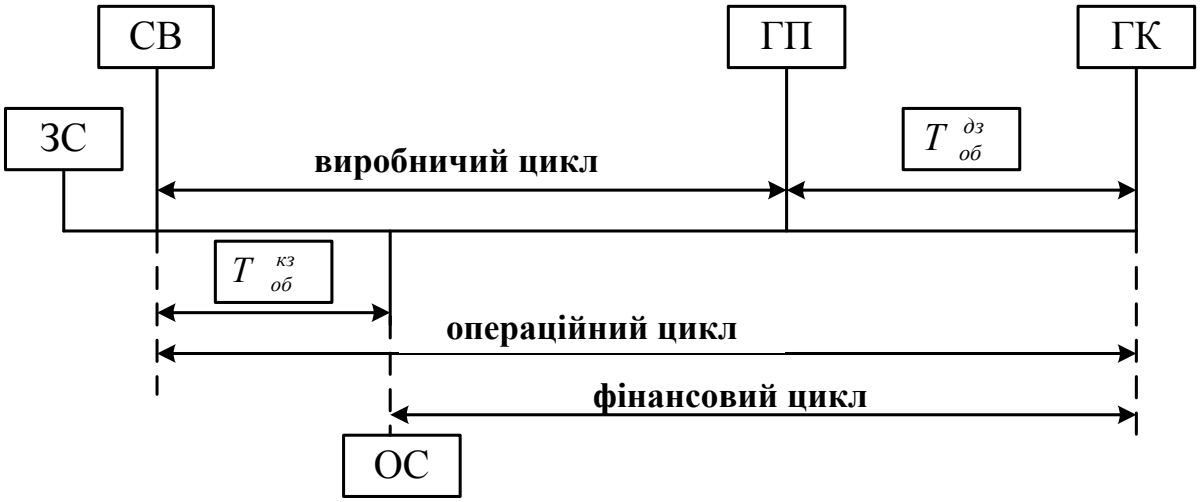

Рисунок 2.11 Взаємозв'язок виробничого, операційного та фінансового циклів підприємства:

$T_{об}^{кз}$ – період обороту кредиторської заборгованості; $T_{об}^{дз}$ – період обороту дебіторської заборгованості; ОС – оплата сировини від постачальників; ЗС – замовлення сировини; СВ – запуск сировини у виробництво; ГК – грошові кошти; ГП – готова продукція

Для аналізу ділової активності та оборотних активів необхідно не тільки розглянути співвідношення тривалості операційного і фінансового циклів, а й оцінити структуру цих циклів, тобто порівняти між собою періоди обороту окремих складових (запасів сировини й матеріалів, незавершеного виробництва, запасів готової продукції, дебіторської і кредиторської заборгованості).

Завдання:

1. Провести оцінку ділової активності підприємства.
2. Відобразити графічно динаміку показників ділової активності.
3. Визначити основні недоліки пов'язані з діловою активністю, сформувати комплекс заходів спрямований на їх подолання, який базується на сильних сторонах підприємства.

3 ВИСНОВКИ

Після проведення розрахунків та аналізу за визначеними напрямками робиться висновок про фінансовий стан підприємства та його динаміку, а також надаються пропозиції щодо покращення становища, що склалося (див. рисунок 2.12 та таблицю 2.10).

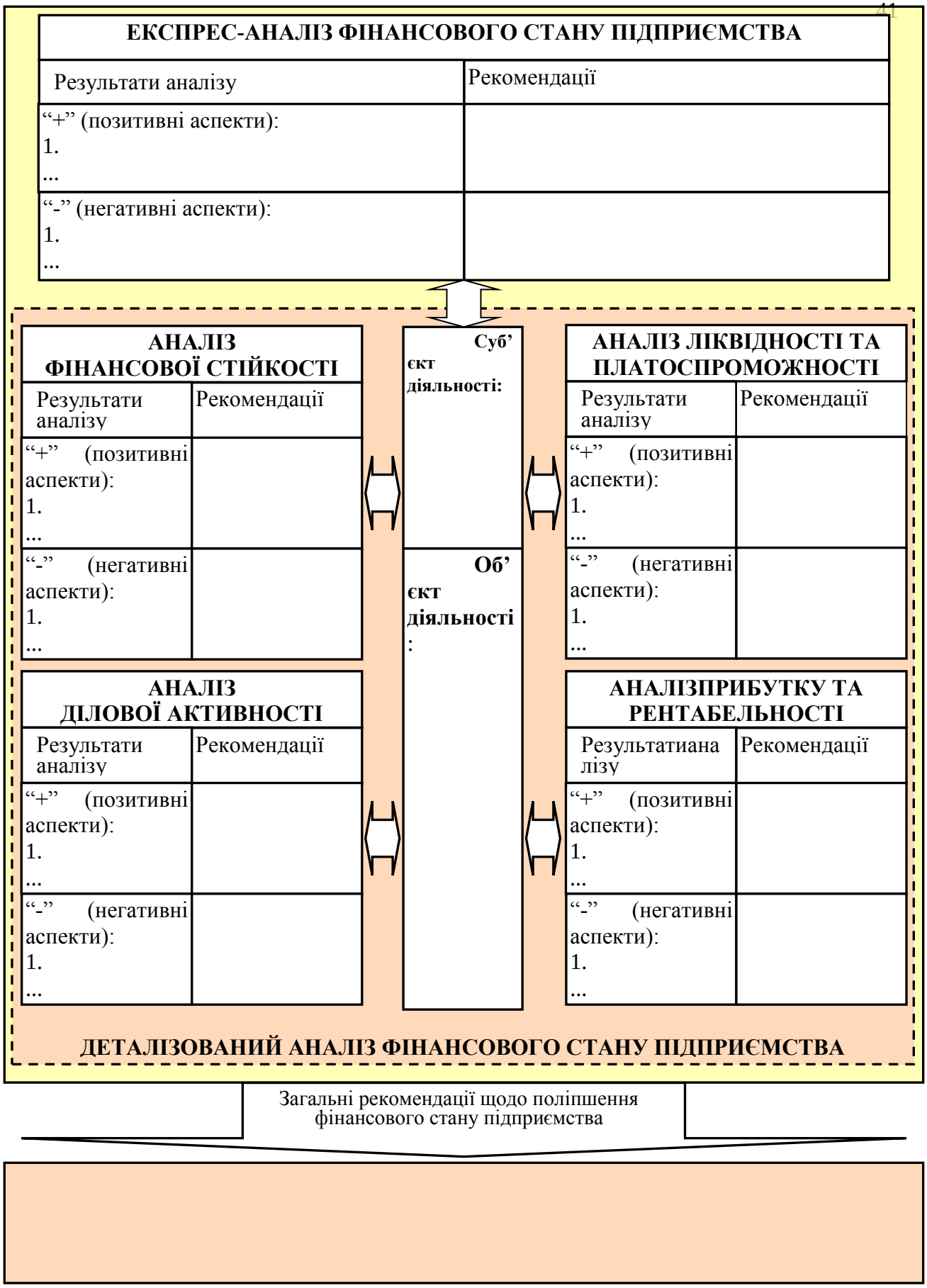

Рисунок 2.12 – Результати аналізу фінансового стану підприємства

Таблиця 2.10 – Результати аналізу і вибір заходів поліпшення фінансового стану підприємства

Предмет дослідження	**Позитивні (+) і негативні (-) результати діяльності підприємства**	**Заходи, спрямовані на посилення позитивних і нейтралізацію негативних результатів**	**Вибір кінцевих заходів**
Внутрішнє і зовнішнє середовище функціонування підприємства			**Макрорівень** (заходи, незалежні від підприємства):
Аналіз майна підприємства та джерел його формування			
Аналіз фінансової стійкості			
Аналіз ліквідності			**Мікрорівень** (заходи, залежні від підприємства):
Аналіз прибутку та рентабельності			
Аналіз ділової активності			

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Андрушко О., Карустяк М. Теоретико-методологічний підхід до ідентифікації кризового стану підприємства. *Регіональна економіка*. 2005. № 4. С. 66–72.
2. Аніловська Г. Я., СтоляренкоО. О. Фінансовийаналіз: навч. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2012. 403 с.
3. Антикризисноеуправление: теория, практика, инфраструктура / отв. ред. Г. А. Александров. Москва: БЕК, 2012. 544 с.
4. Антонюк Р. Р. Структура організаційно-економічного механізму забезпечення прибутковості підприємств. *Економічний простір*. 2008. № 20/2. С. 178–182.
5. Багацька К. В., ГоворушкоТ. А. Фінансовийаналіз: підручник. Київ: АртЕк, 2014. 320 с.
6. Базілінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навчально-методичний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 328 с.
7. Банкротство: стратегия и тактика выживания / поднауч. ред. проф. Г. П. Иванова, В. М. Кошкина. Москва: Международныйинститутрыночныхисследований – Юридическаяфирма СПМЛИ, 2003. 239 с.
8. Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 592 с.
9. Білошурський М. В. Деякі особливості діагностики кризового стану підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2005. № 3. С. 85–89.
10. Бланк И. А. Управлениефинансовойбезопасностьюпредприятия. Киев: Ника-Центр, 2004. 784 с.
11. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: учеб. курс. Москва: Ника-Центр, 2009. 528 с.
12. Бланк І. А. Антикризове фінансове управління підприємством. Київ: Ельга: Ніка-Центр, 2008 р. 672 с.
13. Большойэкономическийсловарь / под ред. А. Н. Азрилияна. Москва: Энциклопедия, 1994. 790 с.
14. Вартанов А. С. Економічна діагностика діяльності підприємства: організація та методологія. Київ: Фінанси та статистика, 2001. 80 с.
15. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ЦУЛ, 2003. 504 с.
16. Власюк Н. І. Фінансовийаналіз: навч. посіб. для студентів напряму підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит». Львів: Вид-во ЛКА, 2016. 311 с.
17. Вялець О. В., Штиль Н. В. Забезпечення прибутковості підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2010. № 6. С. 153–157.
18. Гайдис Н. М. Фінансовийаналіз: навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закл. Львів: ЛБІ НБУ, 2006. 414 с.

19. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18-22. Ст. 144. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15.

20. Градова А. П. Стратегия и тактика антикризисногоуправленияфирмой / под ред. А. П. Градова и Б. И. Кузина. Санкт-Петербург: СпециальнаяЛитература, 1996. 510 с.

21. Гушко С. В., Шайкан А. В., Шайкан Н. П., ГушкоО. А. Фінансовийаналіз : навч. посіб. Кривий Ріг: Чернявський Д. О., 2011. 174 с.

22. Дєєва Н. М., Дедіков О. І. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 328 с.

23. Єлецьких С. Я. Удосконалення процесу управління фінансово стійким розвитком промислового підприємства. *Економіка промисловості*. 2012. № 3-4. С. 74–80. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/49329/ST9-3-4_59-60.pdf?sequence=1.

24. Єпіфанова І. Ю., ДжеджулаВ. В. Фінансовий аналіз та звітність: практикум. Вінниця: ВНТУ, 2017. 143 с.

25. Ізмайлова К. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. 2-ге вид., стереотип. Київ: МАУП, 2001. 152 с.

26. Кальченко О. М. Теоретичні аспекти формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємств. *Проблеми і перспективи економіки та управління*: науковий журнал. 2016. № 2 (6). С. 184–192.

27. Кальченко О. М., Шишкіна О.В. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. – Чернігів : видавець Брагинець О.В., 2018. 524 с.

28. Кіндрацька Г. І., Білик М. С., Загородній А. Г. Економічний аналіз: підручник / за ред. проф. А. Г. Загороднього. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2008. 487 с.

29. Ковалёв А. П. Диагностика банкротства. Москва: Финстатинформ, 2005. 96 с.

30. Ковалёв А. П. Какизбежать банкротства? Москва: Финстатинформ, 2006. 96 с.

31. Ковальов В. В. Финансовый менеджмент: теория и практика. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: ТК Велби, Проспект, 2007. 1024 с.

32. Ковальчук Т. М., Вергун А. І. Фінансовийаналіз у системі управління реальними інвестиціями: монографія. Чернівці: Рута, 2011. 246 с.

33. Ковтун Н. В. Фінансовийаналіз: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ: Київський університет, 2014. 527 с.

34. Ковтун Н. В. Фінансовийаналіз: навч. посіб. Київ: Кафедра, 2012. 383 с.

35. Колісник М. К., Ільчук П. Г., Віблий П. І. Фінансова санація і антикризове управління підприємством: навч. посіб. Київ: Кондор, 2007. 504 с.

36. Конституція України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.

37. Крамаренко Г. О., Чорна О. Є. Фінансовий аналіз: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 392 с.

38. Крамаренко Г. О., Чорна О. Є. Фінансовий менеджмент: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 520 с.

39. Литвин Б. М., Стельмах М. В. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. Київ: Хай-Тек Прес, 2008. 336 с.

40. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій: монографія. Київ: Наукова думка, 2000. 390 с.

41. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: підручник. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. 824 с.

42. Літвіна Т. В., Рева Л. Г. Фінансовийаналіз: практикум. Харків: ХАІ, 2012. 99 с.

43. Лучко М. Р., Жукевич С. М., Фаріон А. І. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 304 с.

44. Мальчик М. В., Бойко С. Т. Фінансовий аналіз: кредитно-модульний курс : навч.-метод. посіб. Рівне: [б. в.], 2010. 236 с.

45. Манойленко З. Особливості ранньої діагностики та оцінки ефективності управлінських впливів щодо попередження кризових явищ. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 3. С. 34–39.

46. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: Наказ Міністерства економіки України від 26 жовтня 2010 року № 1361. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_451800-01.

47. Мних Є. В., Барабаш Н. С. Фінансовийаналіз: підручник для студентів ВНЗ. Київ: КНТЕУ, 2014. 535 с.

48. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Мінфіну № 73 від 07.02.2013. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13.

49. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 2 «Консолідована фінансова звітність»: Наказ Мінфіну № 628 від 27.06.2013. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1223-13.

50. Отенко І. П., Азаренков Г. Ф., ІващенкоГ. А. Фінансовийаналіз: навч. посіб. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 155 с.

51. Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2002. 388 с.

52. Подольська В. О., Яріш О. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 488 с.

53. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»: Наказ Мінфіну № 137 від 28.05.99. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0392-99.

54. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Наказ Мінфіну № 92 від 27.04.2000. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00.

55. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи»: Наказ Мінфіну № 242 від 18.10.99. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99.

56. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ Мінфіну № 246 від 20.10.99. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99.

57. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Мінфіну № 237 від 08.10.99. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99.

58. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: Наказ Мінфіну № 20 від 31.01.2000. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00.

59. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції»: Наказ Мінфіну № 91 від 26.04.2000. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00.

60. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»:Наказ Мінфіну № 559 від 30.11.2001. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01.

61. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда»: Наказ Мінфіну № 181 від 28.07.2000. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0487-00.

62. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: Наказ Мінфіну № 290 від 29.11.99. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99.

63. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: НаказМінфіну № 318 від 31.12.99. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00.

64. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток»: НаказМінфіну № 353 від 28.12.2000. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01.

65. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 18 «Будівельні контракти»: НаказМінфіну № 205 від 28.04.2001. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0433-01.

66. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств»: Наказ Мінфіну № 163 від 07.07.99. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99.

67. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів»: НаказМінфіну № 193 від 10.08.2000. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00.

68. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 22 «Вплив інфляції»: НаказМінфіну № 147 від 28.02.2002. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0269-02.

69. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін»: Наказ Мінфіну № 303 від 18.06.2001. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0539-01.

70. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 24 «Прибуток на акцію»: Наказ Мінфіну № 344 від 16.07.2001. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0647-01.

71. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»: Наказ Мінфіну № 39 від 25.02.2000. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00.

72. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам»: Наказ Мінфіну № 601 від 28.10.2003. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1025-03.

73. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність»: Наказ Мінфіну № 617 від 07.11.2003. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1221-07.

74. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів»: Наказ Мінфіну № 817 від 24.01.2005. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05.

75. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 29 «Фінансова звітність за сегментами»: Наказ Мінфіну № 412 від 19.05.2005. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0621-05.

76. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи»: Наказ Мінфіну № 790 від 18.11.2005. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05.

77. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати»: Наказ Мінфіну № 415 від 28.04.2006. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0610-06.

78. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 32 «Інвестиційна нерухомість»: НаказМінфіну № 779 від 02.07.2007. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0823-07.

79. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 33 «Витрати нарозвідку запасів корисних копалин»: НаказМінфіну № 1090 від 26.08.2008. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0844-08.

80. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 34 «Платіж на основі акцій»: НаказМінфіну № 1577 від 30.12.2008. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0057-09.

81. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 35 «Податкові різниці»: НаказМінфіну № 27 від 21.02.2011. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0212-11.

82. Предприятие в нестабильнойэкономическойсреде: риски, стратегии, безопасность / Г. Б. Клейнер [и др]; подобщ. ред. д-ра техн. наук, проф. С. А. Панова и д-ра экон. наук, проф. Г. Б. Клейнера. Москва: Экономика, 1997. 288 с.

83. Примітки до річної фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України № 302 від 29.11.2000. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0904-00.

84. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/print1467667847344410.

85. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2343-12.

86. Про затвердження типових форм первинного обліку об’єктів права інтелектуальної власності в складі нематеріальних активів: Наказ Мінфіну України від 22.11.2004 № 732. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1580-04.

87. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII.*Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19.

88. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III. URL: http://zakon.nau.ua/doc/?code=2664-14.

89. Пушкар А. І., Триїд А. Н., Колос А. Л. Антикризове управління: модель, стратегії, механізми. Київ: Знання-Прес, 2009. 348 с.

90. Родионова Н. В. Антикризисный менеджмент. Москва: ЮНИТИ–ДАНА, 2011. 223 с.

91. Савицька В. Г. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. 3-тє вид., випр. і доп. Київ: Знання, 2007. 668 с.

92. Селіверстова Л. С., Скрипник О. В. Фінансовийаналіз: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. С. М. Безрутченка. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 274 с.

93. Скібіцький О. М. Антикризовий менеджмент : навч. посіб. Київ: Центр учбової літ., 2009. 568 с.

94. Старостенко Г. Г. Фінансовийаналіз: навч. посіб. для дистанц. навч. Київ: Університет «Україна», 2006. 202 с.

95. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз: навчальний посібник. 4-те видання. Львів: Новий Світ-2000, 2008. 344 с.

96. Терещенко О. О., Павловський С. В. Удосконалення фінансового механізму антикризового управління підприємством. *Фінанси України*. 2016. № 6. С. 108–123.

97. Трусова Н. В. Фінансовийаналіз підприємства: теорія та практика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Мелітополь: ВБ ММД, 2012. 389 с.

98. Тютюнник Ю. М. Фінансовийаналіз. Ч. 1. Полтава: Редакційно-видавничий відділ Полтавської державної аграрної академії, 2014. 358 с.

99. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз. Ч. 2. Полтава: Редакційно-видавничий відділ Полтавської державної аграрної академії, 2014. 394 с.

100. Тютюнник Ю. М. Фінансовийаналіз: навч. посіб. Київ: Знання, 2012. 815 с.

101. Тютюнник Ю. М., Тютюнник С. В., Дорошенко А. П. Фінансовийаналіз. Практикум: навч. посіб. Полтава: [РВВ ПДАА], 2010. 354 с.

102. Фінансовийаналіз промислових підприємств : навч. посіб. / за заг. ред. Нусінова В. Я. Кривий Ріг: Роман Козлов [вид.], 2016. 509, [1] с.

103. Фінансовийаналіз. Практикум: навч. посіб. / за заг. та наук. ред. д-ра екон. наук, проф. М. Д. Білик. Київ: КНЕУ, 2014. 474 с.

104. Фінансовийаналіз: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 304 с.

105. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / за заг. ред. І. О. Школьник. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 368 с.

106. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / за заг. ред. І. О. Школьник, В. М. Кремень. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 488 с.

107. Фомин Я. А. Диагностика кризисного состоянияпредприятия. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. 349 с.

108. Шишкіна О., Кальченко О. Експрес-аналіз фінансового стану підприємства у системі фінансового і ризик-менеджменту. *Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції,* 13 жовтня 2017 р. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 3. С. 389–395.